

Modern Weaponry and Its Associated Lexicon in the Poetry of the Islamic Revolution of Iran (1971-2011)

Mahdi Heidari¹

1. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Language and Literature, Yazd University, Yazd, Iran. E-mail: m.heidari@yazd.ac.ir

---

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 3 August 2025

Received in revised form 7
september 2025

Accepted 9 september 2025

Published online 12 september
2025

Keywords:

Weaponry,

Rifle,

Military,

Poetry of the Islamic,

Revolution of Iran

ABSTRACT

This study examined the presence and evolution of vocabulary related to modern weaponry in the poetry of the Islamic Revolution of Iran in the second half of the 14th century SH (21st century). These lexical items, which go beyond purely military dimensions, have turned into symbols of steadfastness and right-seeking resistance. With the onset of the imposed war of Iraq against Iran and the ensuing shifts in the conceptual structure of the revolutionary poetry, words such as “rifle”, “missile”, “gunpowder”, “grenade” and “bomb” found their place in the context of the realistic and metaphorical language of poetry, articulating the poets’ emotions, ideals, and national identity. This study was conducted using a descriptive method and based on library research with a fundamental approach. Numerous instances of the use of various military equipment in the poems of prominent poets of the Revolution were enumerated and analyzed, demonstrating how military language has served the aesthetic aims of Persian poetry, invigorating its linguistic, semantic, and critical structures. The study further emphasized the role of technological developments in enriching poetic diction and indicated that martial vocabulary has functioned not only as a tool for describing external realities but also as a platform for expressing the poets’ philosophical and political worldviews. This analysis thus offers an interdisciplinary perspective at the intersection of literature, cultural history, and linguistics.

Cite this article: Heidari, Mahdi. (2025). Modern Weaponry and Its Associated Lexicon in the Poetry of the Islamic Revolution of Iran (1971-2011), *Journal of Resistance Literature*, 17 (32), 195-220.

<http://doi.org/10.22103/JRL.2025.25700.3070>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22103/JRL.2025.25700.3070>

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

1- Introduction

From the fifth decade of the 14th century SH onward, when the atmosphere of Revolution began to assume a prominent presence in Persian poetry, military vocabulary came to be employed ideologically to express the resistance and legitimacy of the people. Alongside the anti-war and pacifist currents, which often used these terms in a reprehensible manner in poetry, a new poetic movement emerged that, while reflecting the oppressed condition of the Iranian people in the face of the enemy's modern weaponry, also attempted to use modern technologies to stimulate the epic spirit of Iranian society. After the victory of the Revolution in 1979, and especially with the onset of the imposed war of Iraq against Iran, revolutionary poets turned to military and war vocabulary through a new language and innovative images, ranging from *rifle* and *mortar* to *missile* and *laser weapon*. These terms were considered not merely instruments of violence, but also allegories of resistance, facing oppression, and the pursuit of justice.

In the early decades of the Islamic Revolution, its poetry remained closely linked to the direct experience of the Iran-Iraq war. During this period, modern weapons such as rifles and heavy artillery were present not only on the battlefield, but also in the field of language and imagination. Poets used these words to create objective images of the battle. Lexicons related to modern weaponry in revolutionary poetry were at times used directly and in a reportive manner, and at other times with metaphorical and allegorical subtlety; in such a way that the reader not only imagines the battlefield, but also faces more complex concepts of *jihad*, *self-sacrifice*, and *resistance against oppression*.

Furthermore, technological developments and the introduction of new instruments of warfare paved the way for a linguistic transformation in poetry. Revolutionary poets tried to adapt newly emerging terms to the aesthetics of Persian poetry and incorporate them into its metaphorical context. The study of vocabulary related to modern weaponry in the poetry of the Islamic Revolution serves not only as a tool for analyzing the language and literature of war, but also as a window into understanding how poets confronted technology, faith, and national identity. This study sought to examine the linkage between modern military language and revolutionary expression by analyzing these lexicons and showing how words such as *rifle*, *mortar*, and *missile* came to function in poetry as aesthetic codes of truth and resistance. Of course, after 2011, with the expansion of new technologies and the accelerated production of new military equipment, additional terms, including *drone*, *micro-aircraft*, *bunker-buster*, *cyberwarfare*, and the names of Iranian missiles such as *Fattāh*, *Sajjīl*, *Zolfaghār*, and *Khaybar-shekan*, entered Persian poetry. Their analysis, however, requires stepping beyond the temporal scope of this study and thus is more appropriately examined in separate articles. In what follows, after classifying these terms and

providing concise definitions based on military dictionaries, we will examine their poetic evidence in the works of poets of the Islamic Revolution from various generations.

2- Method

This study was conducted using a descriptive method and based on library research with a fundamental approach. Numerous instances of the use of various military equipment in the poems of prominent poets of the Revolution were enumerated and analyzed, demonstrating how military language has served the aesthetic aims of Persian poetry, invigorating its linguistic, semantic, and critical structures. The study further emphasized the role of technological developments in enriching poetic diction and indicated that martial vocabulary has functioned not only as a tool for describing external realities but also as a platform for expressing the poets' philosophical and political worldviews. This analysis thus offers an interdisciplinary perspective at the intersection of literature, cultural history, and linguistics.

3-Discussion

The terms *weapon* and *armament* have long been present in Persian literature; however, they traditionally referred to ancient war instruments such as the sword, spear, mace, and iron club. In the contemporary period, with the invention of new generations of weaponry, these lexicons came to denote gunpowder-based arms.

3-1. *Silāh, Aslaha* (Weapon, Armament)

In these poems, the words *silāh* and *aslaha* predominantly signify modern weapons. Through the juxtaposition of terms such as *rifle* (*shaqāqa*) and *coup* (*kudtā*), the poetic imagination is directed toward various types of firearms, even as poets incorporate classical epic lexemes, such as *Rūyīn-tan* (the invulnerable hero), *cloak* (*abā*), and *indigo* (*nīl*), to fuse traditional martial archetypes with contemporary concerns. At times, these terms acquire symbolic functions, so that *yearning*, *slogan*, and *poetry* themselves are likened to weapons. Expressions such as *the weapon of Allāhu Akbar* (God is greater) and *the weapon of deceit* emphasize that the most contemporary tools of struggle for the righteous are their convictions, while for the unjust, they are their deceptions. Elsewhere, an eagerness for martyrdom is compared to carrying a weapon concealed beneath a cloak, and fearlessness in the face of modern arms becomes another application of these terms, reminding the reader that martyrdom is the aspiration of truth-seeking fighters, granting them the power and courage to stand firm before weaponry. In the poetry of the Revolution, even ancient arms function metaphorically as symbolic equivalents of modern guns. Thus, when a *blade*, *sword*, or *dagger* appears, they often intend to evoke contemporary firearms.

3-2. Gunpowder, Explosion

This primary substance of modern firearms, capable of unleashing immense devastation in an instant without requiring physical bravery, finds significant reflection in the poetry of the Islamic Revolution. At the press of a button, an explosion occurs, and its stench afflicts the senses of nature. At times, demonic forces treat oppressed nations in such a manner that their entire land becomes saturated with smoke and gunpowder, unaware that one day the ashes of their own cigarettes will be filled with gunpowder and they themselves will perish. Yet from the viewpoint of revolutionary poets, *faith, honor, and courage* are more essential than gunpowder in confronting the enemy.

The word *explosion* (*enfejār*) has become so deeply embedded in modern Persian literature that it appears frequently even in non-epic poetry. The chest of the lover awaits the moment when it will transform grief into an explosive outburst of sobbing. In epic contexts as well, the term is employed: the eyes of oppressors remain fixed on the detonation switch. Moreover, compounds such as *the explosion of epic* and *the laughter of explosion* illustrate the extent to which the poet's delicate sensibility alleviates the harshness associated with this alarming term. Nonetheless, for revolutionary poets, living in the *age of the moon's explosion* necessitates dispersion and detonation across all elements of existence.

3-3. Rifle, Machine Gun, Automatic Fire

In certain instances, such as in the works of Saffarzadeh, Mahmudi, and Mo'addab, the rifle is condemned as an instrument of oppression, serving as a poetic reminder that the aspiration for resistance and steadfastness is ultimately grounded in a humane vision of global peace. Yet in most examples, poets, by infusing society with an epic spirit, seize the rifle to oppose *hyenas* and *bats*, becoming heralds of dawn and illumination. In such times, poetry must be *composed from the barrel of the rifle*, and speech must *emerge from the mouth of the gun*, or else it will fail to address social truths. Some poets, while emphasizing the power of faith, regard the *stone of the believer* as triumphant over the *gun of the infidel*. At times, classical lexemes such as *sword* also serve as metaphors for the rifle, just as dragons, Shimrs, and Yazids function symbolically to represent today's enemies.

The sustained, automatic discharge of the machine gun evokes images in Persian poetry such as lines of communication, continuous exegesis of verses of jihad, incessant speech, and the steady vibration of repetitive sound. On one hand, poets conjure the tense atmosphere of war, filled with such weaponry, and on the other, they yearn for the awaited day when these industrious, chain-fed machine guns will fall into eternal slumber, and peace will prevail over the world.

3-4. Bullet, Cartridge, Shot

The term *tīr* (arrow, shot) has long been used in Persian poetry, but when placed alongside *cartridge* and *bullet*, it evokes leaden projectiles associated with firearms. Revolutionary poets, through innovative imagery, such as soldiers' bodies becoming studded like candles for fastening cartridge belts to their waists, or hands turning into rifles for the soldier bearing cartridges on his shoulder, speak both of the faith and valor of combatants who discharge *Salavāt* (*benedictions*) alongside their bullets, and of their loathing for the violent conduct of bullets from the West that set the East aflame. They long for a world emptied of the *trills of bullets* and the *fireflies of projectiles*. Through their ideological perspective, these poets remind us that truth-seeking poetry itself becomes a *bullet* that strikes its target along the trajectory of the poet's worldview. Certain classical terms, including *stone*, likewise function symbolically in revolutionary poetry, representing modern projectiles of contemporary warfare.

3-5. TNT, Grenade, Mortar, Sixty-Millimeter Mortar, Cannon, Mine, Minefield

Explosive materials, products of Western military industry, are, in the Eastern gaze, nothing but instruments for mutilating the bodies of the oppressed peoples of the East, producing varying degrees of devastation in different forms. For oppressed children whose hearts contain nothing but hatred for the enemy, the *grenade* is their very *heart*, beating with the hope of vengeance and the annihilation of the foe. For them, saltshakers and oranges on trees are themselves grenades, ready to explode before these ill-fated children and destroy them, driving them from their homeland. During the Imposed War, Iranian combatants were constantly exposed to danger under the enemy's incessant mortar fire, and the throats of many young *Asghars* were torn apart. At the whistle of a mortar, one must lie flat, an act that, for the defenseless and grief-stricken, becomes synonymous with collapsing instantly and perhaps contemplating death. When such advanced devices are in the hands of the enemy, and sixty-millimeter mortars fall upon worshippers' prostration, the young Muslim fighter hurls spoons in curved trajectories like mortars, learning that he must both aspire to master military technology and, at the same time, employ whatever he has, armed with faith and conviction, to repel the enemy. Thus, the imaginative mind of revolutionary poets transitions from the blood-stained battlefield to children's games, softening the brutality of combat with the tenderness of youthful dreams. In doing so, the poets remind the next generation that their war will no longer be fought hand-to-hand but will rely on advanced equipment; hence, they must, even from childhood, pursue knowledge and technology to avenge past suffering.

Silver- and crimson-hued cannons that illuminate the night of the oppressed become *gifts* intended to kill fighters and children who, on Christmas Eve, are awaiting Santa's presents from the sky. In

the minds of children in war-stricken regions, even the flowers woven into carpets evoke landmines, those that seized the limbs of their brothers as they charged bravely into the enemy's ranks or stepped willingly upon the mines, embracing martyrdom so that they might ascend with fiery wings.

3-6. Bomb, Bombing, Air Raid, Fighter Jet, Bomber, B-52, MiG, Atomic bomb

In this period's poetry, various metaphorical terms symbolize fighter aircraft in the poetic language of revolutionary poets. For example, the *dragon* in Shahriyar's poetry, the *lightning steed* and *horse* in the works of Nasrallah Mardani, the *vulture* in the poetry of Musavi Garmarudi, and the *locust* in the verse of Mohammad-Mahdi Sayyar all serve as symbolic expressions that have been adopted by different generations. Poets of the Islamic Revolution depict bombs primarily as weapons of mass destruction in the hands of the enemy, bombs that fall not only in Iran but upon oppressed nations in the "Age of Iron," raining down upon innocent children like cursed *gifts* carried by unjust global resolutions meant to combat every "lily" of hope. Bombing, too, is an act of hostility executed by the forces of falsehood: some comfort-seeking civilians flee war zones to the safety of their villas; some brave children, maintaining alertness, seize their toy pistols; and some among the poor and defenseless depart from sleep into death. These air raids even *chemically poison* the golden sun, and enemy bombers become dark stains that cloud the sky's purity and clarity. The atomic bomb is cast as a cursed infant gestating in the womb of these warplanes. Yet the valiant fighters on the frontlines of truth fear no destructive bomber, for the wind, the storm, and all forces of nature fall under their heavenly dominion.

3-7. Tank, Missile, Laser Missile, Flare

For war-stricken children, the edges of *barbari* bread resemble tanks camouflaged with greens; for the fighters encircled by these advanced machines, such weaponry becomes cardboard constructions incapable of striking terror into their compassionate hearts. These arms, in the hands of the forces of falsehood, serve to guard corruption; blessed be the day when canaries sing songs of joy and peace atop the barrels of these worn-out tanks. Revolutionary poets thus remind us that to understand war from the perspective of the combatants of truth, one must recognize its childlike gentleness. From this viewpoint, numerous connections form between military equipment and toys, enabling poets to show that, for a devout fighter, military hardware, however massive or brutal, is but a plaything before the software of faith. Nature itself, they assert, will one day support this faith-infused vision: birds will play atop the tank barrels. Missiles—products of Western industrial commerce designed for human consumption—encircle the moon and "nurse" fighter jets; the roar

of these missiles is accompanied by the collapse of buildings. Though such harsh military vocabulary seems incompatible with poetic delicacy, the poet argues that when the houses of poetry themselves have become unsightly and incomplete, poetry must resemble them so as not to lose the reflection of its contemporary human world. The word *flare* (*manavvar*), which existed previously in Persian, now acquires a new military meaning and produces rich ambiguity. Flares illuminate enemy equipment, yet they remain incapable of enlightening the darkened souls and hidden states of hypocrites.

4- Conclusion

The analysis of vocabulary associated with modern weaponry in the poetry of the Islamic Revolution reveals a multifaceted image of the intersection between technology, aesthetics, and devotional consciousness. These terms, ordinarily found in military discourse or political media, acquire a distinct position in revolutionary poetry: a position that does not culminate in violence, but rather in the creation of meaning, inspiration, and spiritual refinement. Through words such as *rifle*, *bullet*, and *machine gun*, poetry creates a new conceptual universe that elevates the reader beyond mere descriptions of war and draws them toward a somehow mystical and moral narrative. Poets of the Islamic Revolution, in employing this lexicon, at times invite the reader into a gentle world of peace and reconciliation, and at other times call upon them to steadfast resistance against complex military weaponry through the power of faith.

This semantic transformation results from the fusion of the poets' lived experiences, Iran's literary traditions, and the social and technological transformations of the revolutionary and wartime periods. Poets have succeeded in adapting military vocabulary to symbolic and ritual patterns, thus creating a new language, one in which *gunpowder* is linked to *faith*, the *rifle* to *justice-seeking*, and the *grenade* to *martyrdom*. The findings of this study revealed that literature, even when confronting symbols of violence, can become a language of beauty, truth-telling, and the reconstruction of national and spiritual identity. This transformation manifests not only in vocabulary but also in the meaning, emotion, and ethical commitment of revolutionary poetry, bearing witness to the unparalleled richness of resistance literature.

سلاح‌های نوین و واژگان مرتبط با آن در شعر انقلاب اسلامی (۱۳۹۰-۱۳۵۰)

مهدی حیدری^۱

۱. استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه یزد، یزد. رایانامه: m.heidari@yazd.ac.ir

چکیده:

این پژوهش به بررسی حضور و تحول واژگان مرتبط با سلاح‌های نوین در شعر انقلاب اسلامی در نیمه دوم قرن چهاردهم هجری شمسی می‌پردازد؛ واژگانی که از ابعاد صرفاً نظامی، فراتر رفته و به نمادهایی از پایداری و مقاومتِ حق‌طلبانه بدل شده‌اند. با آغاز جنگ تحمیلی و تغییر در ساختار مفهومی شعر انقلاب، کلماتی چون «تفنگ»، «موشک»، «باروت»، «نارنجک» و «بمب» در بستر زبان واقع‌گرا و استعاری شعر، جای گرفتند و به بیان احساسات، آرمان‌ها و هویت ملی شاعران انجامیدند. این مقاله با روش توصیفی و بر مبنای پژوهش کتابخانه‌ای با رویکرد بنیادی صورت پذیرفته است و با احصا و تحلیل نمونه‌های متعددی از کاربرد ادوات گوناگون نظامی در اشعار شاعران برجسته انقلاب، نشان می‌دهد که زبان نظامی چگونه در خدمت زیبایی‌شناسی شعر فارسی قرار گرفته و به ساختارهای زبانی، معنایی و انتقادی آن جان‌بخشیده‌است. هم‌چنین مقاله بر نقش تحولات تکنولوژیک در غنای زبانی شعر تأکید دارد و نشان می‌دهد که واژگان جنگی، نه تنها ابزاری برای توصیف واقعیت بیرونی، بلکه بستری برای ابراز جهان‌بینی فلسفی و سیاسی شاعران بوده‌اند. این تحلیل، رویکردی میان‌رشته‌ای میان ادبیات، تاریخ فرهنگی و زبان‌شناسی ارائه می‌کند.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۵/۱۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۶/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۱۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۶/۲۱

کلیدواژه‌ها:

سلاح،

تفنگ،

نظامی،

شعر انقلاب اسلامی

استناد: حیدری، مهدی (۱۴۰۴). سلاح‌های نوین و واژگان مرتبط با آن در شعر انقلاب اسلامی (۱۳۹۰-۱۳۵۰). *ادبیات پایداری*، ۱۷ (۳۲)، ۱۹۵-۲۲۰.

<http://doi.org/10.221103/jrl.2025.25700.3070>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

۱- مقدمه

در گستره ادبیات انقلاب اسلامی، شعر بیش از آنکه صرفاً بازتابی از واقعیت‌های جنگ و مبارزه باشد، تجلی‌گاه مفاهیم نمادین و استعاره‌ست که ریشه در سنت‌های حماسی و آیینی فرهنگ ایرانی دارد. در دوره معاصر با گسترش ادوات نوین جنگی، این واژگان روزمره به زبان شعر نیز راه یافتند، چراکه اشعار واقع‌گرا با پدیده‌های به‌روز اجتماعی گره خورده؛ و برای پیوند یافتن با زبان مردم، گریزی از کاربرد آن‌ها نداشته‌است. البته شاعران با هنر خویش، کوشیده‌اند که این واژگان را به گونه‌ای هنری در شعر بنشانند که اساس زیبایی‌شناسی، آن را دگرگون‌نماید. هرچند برخی گروه‌ها در دهه چهل شمسی به شعر چریکی روی آوردند و عمداً این واژگان را در شعر به‌کرات به‌کار بردند تا آن را به نوعی ابزار مبارزه، تبدیل‌کنند اما این نوع شعر با فرونشستن التهابات اجتماعی رو به افول رفت. البته شاعران امروز به دلیل جای‌گیر شدن این واژگان در زبان عمومی، به‌راحتی آن‌ها را در شعر به‌کار می‌برند تا با زبان مردم خود، سخن‌بگویند. برخی از این واژگان، بیگانه‌اند و برخی دیگر با ترکیب‌های فارسی آمیخته‌اند و دسته‌ای دیگر، واژگان کهنی هستند که معنای متفاوتی یافته‌اند.

از دهه پنجم قرن چهاردهم شمسی که فضای انقلاب در شعر فارسی نمود پرنگی یافت؛ واژگان نظامی به شکلی ایدئولوژیک برای بیان مقاومت و حقانیت مردم به‌کار گرفته‌شد و در کنار جریان ضدجنگ و صلح‌گرا که اغلب، این لغات را به شکلی مذموم در شعر به‌کار می‌بستند، جریان شعری تازه‌ای شکل‌گرفت که ضمن بازتاب مظلومیت مردم ایران در برابر ادوات جنگی نوین دشمن، بر استفاده از فناوری‌های روز در جهت تهییج روحیه حماسی جامعه ایرانی کوشید. پس از پیروزی انقلاب در سال ۱۳۵۷ و به‌ویژه با آغاز جنگ تحمیلی، شاعران انقلابی با زبانی تازه و تصویرهایی نو به سراغ واژگان نظامی و جنگی رفتند از «تفنگ» و «خمپاره» گرفته تا «موشک» و «سلاح لیزری». این واژگان نه صرفاً ابزار خشونت، بلکه تمثیلی از پایداری، مظلومیت و حق‌طلبی قلمداد شدند.

شعر انقلاب اسلامی در دهه‌های نخست، پیوندی تنگاتنگ با تجربه مستقیم جنگ ایران و عراق داشت. در این دوره، سلاح‌های نوین همچون تفنگ و توپ‌های سنگین، نه‌تنها در میدان نبرد، بلکه در میدان زبان و خیال نیز حاضر بودند. شاعران از این واژه‌ها استفاده کردند تا تصویرهای عینی از نبرد را بسازند. واژه‌های مرتبط با سلاح‌های نوین در شعر انقلاب، گاه به شکل مستقیم و گزارش‌گونه، و گاه با ظرافتی استعاری و تمثیلی به‌کار رفته‌اند؛ به‌گونه‌ای که خواننده، نه‌تنها صحنه نبرد را تصویری کند، بلکه با مفهوم پیچیده‌تری از «جهاد»، «فداکاری»، و «مقاومت در برابر ظلم» روبه‌رو می‌شود.

از سوی دیگر، تحولات تکنولوژیک و ورود ابزارهای نوین جنگی، زمینه‌ساز نوعی تحول در زبان شعر نیز شد. شاعران انقلاب تلاش کردند تا واژه‌هایی جدید را با زیبایی‌شناسی شعر فارسی، سازگار کنند و آن‌ها را در بافت استعاری شعر بگنجانند. مطالعه واژگان مرتبط با سلاح‌های نوین در شعر انقلاب اسلامی، نه‌تنها ابزاری است برای تحلیل زبان و ادبیات جنگ، بلکه دریچه‌ای است برای فهم نحوه مواجهه شاعران با تکنولوژی، ایمان، و هویت ملی. این مقاله می‌کوشد تا با واکاوی این واژگان، پیوند میان زبان نوین نظامی و بیان انقلابی را بررسی کند و نشان‌دهد که چگونه واژه‌هایی چون «تفنگ»، «خمپاره» و «موشک» در شعر، به رمزهایی زیبایی‌شناختی از حقیقت و مقاومت بدل شده‌اند. البته از سال ۱۳۹۰ به بعد با گسترش فناوری‌های تازه و سرعت‌گرفتن تولید ادوات جدید، واژگان دیگری مثل پهپاد، ریزپرنده، سنگرشکن، جنگ سایبری و اسامی موشک‌های ایرانی چون فتاح، سجیل، ذوالفقار، خیرشکن و ... در شعر فارسی گسترش یافت که تحلیل آن‌ها نیاز به دور شدن از این مقطع زمانی دارد و در مقالات جداگانه‌ای قابل بررسی است. در ادامه ضمن تفکیک این واژگان و ارائه تعریفی ساده از فرهنگ‌های نظامی، شواهد شعری آن را در شعر شاعران انقلاب اسلامی از نسل‌های گوناگون بررسی خواهیم کرد.

۱-۱. پیشینه پژوهش

در خصوص موضوع این مقاله، پژوهش‌های اندکی صورت گرفته است. برخی فرهنگ‌های نظامی در دوره‌هایی غیر از حیطة تاریخی انقلاب اسلامی به بررسی معنایی و ارائه شواهد واژگانی پرداخته‌اند. یحیی مدرسی و همکاران (۱۳۸۰) در کتابی با عنوان فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار (قشون و نظمیه)، اصطلاحاتی را که در متون عصر قاجار به ادب فارسی راه یافته، گردآوری کرده‌اند. ساکت (۱۳۸۹) نیز به حیطة تاریخی پیش از قاجار توجه کرده و در کتابی با عنوان فرهنگ واژگان نظامی در متون فارسی، اصطلاحات نظامی را که از آغاز تا دوره قاجار در متون ادب فارسی استعمال شده، جمع‌آوری کرده است. پژوهش‌هایی که به اصطلاحات نظامی در دوره انقلاب اسلامی پرداخته‌اند هم، به شعر فارسی در این عصر کمتر توجه کرده‌اند. فهیمی (۱۳۸۱) در کتاب دو جلدی با عنوان «فرهنگ جبهه»، اصطلاحات، کنایات، آداب، رسوم و شوخ‌طبعی‌های مرتبط با جبهه و جنگ را در دوران دفاع مقدس طبقه‌بندی کرده است اما هیچ شهادی از متون نثر و نظم فارسی در این دوره، ارائه نکرده است.

برخی از پژوهش‌هایی که به تحلیل شعر انقلاب اسلامی پرداخته‌اند، به واژگان نظامی در اشعار این دوره توجه نکرده‌اند. برای مثال محمدرضا ترکی (۱۳۹۵)، در مجموعه مقالاتی با عنوان *ادبیات انقلاب اسلامی به جنبه‌های مختلفی از شعر انقلاب از جمله جریان‌ها و ناموران آن اشاره کرده است؛ و محمدرضا سنگری (۱۳۹۳) در کتاب / از نتایج سحر، تغییر سبکی شعر فارسی در دوران انقلاب اسلامی را بررسی کرده است و صابر امامی (۱۳۹۲)، سیر تاریخی شعر انقلاب اسلامی را توضیح داده است، اما هیچ‌یک از این پژوهش‌ها، اصطلاحات نظامی را در شعر این دوره واکاوی نکرده‌اند. در بعضی از کتب و مقالات پژوهشگران قسم اخیر، این بررسی‌ها کم و بیش به چشمی خورد که اغلب محدود به چند اصطلاح است و به شکلی مثال‌وار و مختصر بدون احصای اشعار شاعران در سال‌های مختلف، عرضه شده است. غلامرضا کافی در کتاب‌های *دستی بر آتش و شناخت ادبیات انقلاب اسلامی* تا حدی به این موضوع توجه کرده است. وی در این کتاب‌ها به برخی ترکیب‌های زبانی بر پایه اصطلاحات جنگ نگاهی بسیار کوتاه و گذرا داشته و نمونه‌ای از کاربرد نام جنگ‌افزارها و واژگان جدید نظامی را در شعر این دوره نشان داده است (کافی، ۱۳۸۹: ۶۵-۶۷) و (همان، ۱۳۸۱: ۲۱۳-۲۱۴؛ ۲۳۵-۲۳۷).*

۲- بحث

واژگان سلاح و اسلحه از دیرباز در ادبیات فارسی حضور داشتند اما بیشتر بر ابزارهای جنگی کهن نظیر شمشیر، نیزه، گرز، کوپال و ... دلالت می‌کردند. در دوره معاصر با اختراع نسل جدیدی از جنگ‌افزارها این واژگان نیز بیشتر به ادوات باروت‌محور اطلاق گردید. ابتدا نگاهی به این دو واژه می‌افکنیم:

۲-۱. سلاح: اسلحه، وسیله جنگی، ابزاری برای تهدید یا وارد ساختن صدمه جسمی (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۳۳۵).

- با سلاح کاری، الله اکبر می‌روید/ پیروان راستین فاتح خیبر به پیش (مردانی، ۱۳۸۳: ۱۵۷) * مردی که اشتیاق شهادت را/ هم‌چون سلاح/ پنهان به زیر بال عبا داشت (حسینی، ۱۳۸۵: ۵۳) * تا سلاحت سوی عدو برگشت/ نیل را آبرو به جو برگشت (موسوی گرمارودی، ۱۳۸۹، ب: ۲۳) * سلاحت را به سوی خصم برگردان/ خدا را یاد آور، یار یاران باش (سبزواری، ۱۳۶۷: ۴۰۹) * نیست ما را باکی از تهدید جنگ‌افزارها/ کاین سلاح کهنه نیرنگ ز کار افتاده‌ای است (طهماسبی، ۱۳۸۷: ۲۶۳)

۲-۲. اسلحه: ابزار جنگی، وسیله‌ای برای حمله یا دفاع (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۴۰).

- رویین تن نیستم/ اسلحه تو از کشتنم عاجز است (بهمنی، ۱۳۸۹: ۷۸۴) * اسلحه را گذاشتند بر شقیقه‌اش / گفتند: بازگرد (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۳۳) * در آفریقا/ اسلحه‌های توست/ که کودتا می‌کند (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۳۴۳) * یک شعر مثل اسلحه‌ای آسمانی است/ بی‌اعتنا به نظم نوین جهانی است (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۷۶)

چنانکه دیدیم واژگان سلاح و اسلحه در این اشعار، بیشتر بر سلاح‌های نوین تأکید دارد. با واژگان شقیقه و کودتا، ذهن مخاطب بر انواع تفنگ‌ها متمرکز می‌گردد، هرچند شاعران با بهره‌گیری از واژگان حماسی کهن نظیر رویین تن، عبا و نیل به‌گونه‌ای از کهن‌الگوهای رزمی نیز در شعر استفاده کرده‌اند تا فضای سنتی شعر را با مباحث روز، گره‌بزنند. گاه نیز این واژگان، کارکردی نمادین یافته‌اند و شوق و شعار و شعر به اسلحه، مانند شده‌است. ترکیباتی نظیر سلاح الله‌اکبر و سلاح نیرنگ نیز بر این واقعیت تأکید دارد که روزآمدترین ابزار مبارزه برای اهل حق، اعتقاد آنها؛ و برای اهل باطل، مکر ایشان است. اشتیاق شهادت را مثل سلاح زیر عبا داشتن و ترسیدن از تهدید جنگ‌افزارها؛ روی دیگر کاربرد این واژگان در شعر است تا به مخاطب یادآوری کند شهادت، آرزوی مبارزان حق جوست که قدرت و شجاعت ایستادگی در برابر اسلحه را به آنها می‌دهد. در شعر شاعران انقلاب حتی سلاح‌های کهن نیز بالاستعاره و به‌گونه‌ای نمادین، نقش تفنگ‌های امروزی را برعهده‌دارند. در واقع حتی در مواضعی که از تیغ و شمشیر و خنجر یاد می‌شود نیز مقصود همین اسلحه‌های امروزی است:

- آنک ز مغرب مطلع شمس امامت / اینک به مشرق، تیغ و میزان و غرامت (معلم دامغانی، ۱۳۸۶: ۱۷۹) / تیغ مردان خورشید در مُشت / کورسوی شب تیره را کشت (امین‌پور، ۱۳۸۷: ۱۲۷) / بکش شمشیر ایمان را، بزن راه پلیدان را / به چنگال جهان‌خواران، فروکن خنجری دیگر (حسینی، ۱۳۸۵: ۹) / به عرصه تیغ آختن بود سزای آن یلی / که در میان موج خون به ورطه خطر زند (شاهرخی، ۱۳۸۴: ۳۸) / پنجه شیران شکند بازوی مردافکن ما / زهره کیوان بدرد بارقه خنجر ما (همان: ۴۰) / سر بسمل شدن دارند این مرغان سرگردان / گلویی ترکنید ای تیغ‌های تشنه، بسم الله (سیار، ۱۳۸۹: ۱۳)

۲-۳. باروت: در لغت به معنی شوره (دهخدا) و در اصطلاح گردی است که از نیترات پتاسیم، زغال، گوگرد و شوره می‌سازند و در اسلحه آتشین به‌کار می‌برند، ماده انفجاری، داروی تفنگ (رستمی، ۱۳۸۶: ۱۳۹).

- دست شکارچی / در معبر فشار / پیوند بی‌تزلزل باروت و انفجار (حسینی، ۱۳۸۵: ۴۹) * ای دوست، مسلسلی که ایمان به خداست / باروت شرف، خشاب خون می‌خواهد (همان: ۱۴۱) * بوی باروت، بوی خون و تبر / جنگل خسته را می‌آزارد (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۱۵۰) * کشور دود، کشور باروت / کشور مرگ‌های بی‌تابوت (کاظمی، ۱۳۸۸: ۱۴) * کبریت‌هایتایان همه تابوت می‌شود / سیگارهایتایان پر باروت می‌شود (میرزایی ص ۲۶۹).

این ماده اصلی اسلحه‌های امروزی که در لحظه‌ای بدون نیاز به دلیری زیاد، فجایع فراوان به‌بار می‌آورد، در شعر انقلاب اسلامی بازتاب یافته است. با فشار یک دکمه، انفجار رخ می‌دهد و بوی آن مشام طبیعت را آزرده می‌سازد. اهریمنان گاه با کشورهای ستم‌دیده، چنان می‌کنند که تمام سرزمین آن‌ها پر از دود و باروت باشد، غافل از آنکه روزی گرد سیگارهای خودشان، پر از باروت می‌شود و نابود خواهند شد. البته از دیدگاه شاعران انقلاب، ایمان، شرف و شجاعت از باروت برای جنگ با دشمن ضروری‌تر است.

۲-۴. انفجار: تغییر شکل آنی ماده از حالت جامد یا مایع به حالت گاز، توأم با تولید گرما و فشار زیاد و در نتیجه ازدیاد ناگهانی حجم (روشن؛ فرهادیان: ۲۹).

- صفات بغض مرا فرصت بروز دهید/ درون سینه من انفجار، زندانی است (امین پور، ۱۳۸۷: ۴۰) * دست شکارچی/ در معبر فشار/ پیوند بی‌تزلزل باروت و انفجار (حسینی، ۱۳۸۵: ۴۹) * و بر لوح بلیغ قامتشان/ تا مطلع الفجر انفجار خون و حماسه/ ده فرمان جهاد نازل می‌شود (همان: ۷۰) * شاید ستاره‌ها/ شبگردهای دشمن ما باشند/ این جا حتی از انفجار ماه تعجب نمی‌کنند (امین پور، ۱۳۸۸: ۳۹) * وگر نه چشم ابر گرازاها/ بر شاسی انفجار خیره‌مانده‌است/ باید به زور سرنیزه/ با صلح آشتی کرد (هراتی، ۱۳۸۰: ۹۰) * خنده انفجار بر لب خشم/ گل دیدار بر سراچه چشم (موسوی گرمارودی، ۱۳۸۹، الف: ۵۶) * ما در تمام عنصرها منتشر شدیم/ ما انفجار دنیا را منتظر شدیم (میرزایی ص ۲۶۸).

این واژه در ادبیات معاصر، بسیار جای گیر شده، به حدی که در اشعار غیرحماسی نیز فراوان به کاررفته‌است. سینه عاشقان منتظر است تا بغض را تغییر شکل دهد و آن را در قالب هق‌هق گریه، منفجر سازد. در اشعار حماسی نیز این واژه، به کاررفته و چشم ستمگران همواره بر شاسی انفجار، خیره است. البته ترکیباتی نظیر انفجار حماسه و خنده انفجار نیز نشان می‌دهد که نگاه لطیف شاعرانه چقدر از بار خشن این واژه اضطراب‌آور کاسته است، اما از دید شاعران انقلاب، زیستن در عصر انفجار ماه، اقتضا می‌کند تا در تمام عناصر منتشر و منفجر شد.

۲-۵. تفنگ: سلاح گرم جنگی برای شلیک گلوله با یک، یا دو لوله فلزی کمابیش بلند که بر یک پایه چوبی به نام قنداق قرار دارد (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۱۳۹).

- از هرچه بمب باید ترسید/ از هرچه موشک/ از هرچه تیر و تفنگ و خمپاره/ این‌ها بلای جسم توآند (صفا زاده، ۱۳۸۷: ۴۱۷) * مردی که گلوله را مهمان تفنگ می‌کند/ آیا می‌داند که پیامبران جاده/ جنگ را خوش نمی‌دارند؟ (همان: ۱۰۰) * از رزم بی‌درنگت گفتارها گریزان/ وز آتش تفنگت خفاش‌ها فراری (حسینی، ۱۳۸۵: ۲۷) * در متن احتیاط/ ضربان بی‌امان فاجعه در گیجگاه باد/ تلواسه تفنگ (همان: ۴۸) * میرزا، تفنگ را/ به شهبان شب‌شکن/ این قاصدان صبح/ این وارثان مصحف و میزان سپرده‌است (همان: ۵۰) * باید برای جنگ/ از لوله تفنگ بخوانم/ با واژه فشنگ (امین پور، ۱۳۸۸: ۳۷) * تفنگ را بردار/ امام می‌آید/ و امتحان نهایی شروع خواهد شد (هراتی، ۱۳۸۰: ۳۵۳) * امروز صبح/ گنجشک‌های دود/ از لانه دهانه ده لوله تفنگ/ در امتداد شبهه شلیک، پززدند (پزشکیان، ۱۳۹۰: ۱۳۲) * آب/ توی قمقمه/ یک تفنگ/ زیر پا، پوک‌ها/ روی جاده، چکمه‌ها (م. مؤید، ۱۳۸۸: ۴۷) * به جنگ و تفنگ/ به یک خیزش بی‌درنگ/ به تقدیس حال و هوای فرنگ (باقری، ۱۳۸۸: ۷۰) * نگفته بودم و جنگ است بعد از این سخنم/ و از دهان تفنگ است بعد از این سخنم (کاظمی، ۱۳۸۸: ۷۹) * به احترام سربازان مرده/ سکوت کرده‌اند/ تفنگ‌های گوشه‌گیر سنگر (محمودی، ۱۳۸۸: ۲۹) * یک دست توی مشت فشرده‌ست سنگ را/ یعنی که من نیاز ندارم تفنگ را (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۷۴) * شب، چون که قطعنامه دست مرا نوشت/ باید تفنگ ادامه دست مرا نوشت (همان: ۲۷۵) * آهای کوه! چندش ات نمی‌آید؟/ وقتی تفنگی آواز می‌خواند (مؤدب، ۱۳۸۹، ص ۴۸).

چنانکه می‌بینیم در برخی از این شواهد، مثل اشعار صفا زاده، محمودی و مؤدب، تفنگ، نکوهیده و ظلم‌ساز است تا شاعر یادآوری کند که آرزوی مقاومت و پایداری، برقراری صلح جهانی در جایگاهی انسانی است. اما در اغلب شواهد، شاعران با دمیدن

روحیه حماسه در بطن جامعه، تفنگ را برای مقابله با کفتارها و خفاش‌ها به‌دست‌گرفته‌اند تا قاصدان صبح و روشنی باشند. در چنین زمانه‌ای، شعر باید از لوله تفنگ سروده‌شود و سخن باید از دهان تفنگ بیرون بیاید و گرنه از حقایق اجتماعی باز خواهد ماند. شاعرانی نیز ضمن تأکید بر قوت ایمان، سنگ مؤمن را بر تفنگ کافر پیروز دانسته‌اند. گاه در شعر شاعران انقلاب، واژگان کهنی نظیر «شمشیر» نیز استعاره از تفنگ هستند؛ همان‌گونه که اژدهایان و شمرها و یزیدها نیز معنای نمادین دشمن امروزی به‌خود می‌گیرند:

- سد فولادین دشمن با هجوم ما شکست / کوه آهن می‌شکافت تیزی شمشیر ما (مردانی، ۱۳۷۴: ۳۱) * شستند به خون شب زمین را / شمشیر به آسمان رساندند (امین‌پور، ۱۳۸۷: ۶۶) / با تشنگی بساز که آن سوتر / شمشیر شمر هست و فراتی نیست (سیار، ۱۳۸۹: ۴۲).

۲-۶. تپانچه / تپانچه: جنگ‌افزار آتشین لوله‌کوتاهی که با یک دست، نگه‌داشته‌می‌شود (نوروزی، ۱۳۸۵: ۲۳۲).

- خوشا / تپانچه‌های تبریزی بر بی‌گون فضا / خوشا (م. مؤید، ۱۳۸۸: ۲۲۳) * از دوباره‌خوانی این اشک‌ها / گیرم گلوله از شقیقه تو / شلیک شد به تپانچه (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۷۷).

این سلاح سبک که به کلت نیز معروف است؛ واژه‌ای کهن در معنی سیلی بوده که امروزه در معنای تازه‌ای مستعمل شده است. گلوله‌ای که از تپانچه‌ای به شقیقه‌ای شلیک شد هرگز مسیر را باز نمی‌گردد همان‌گونه که مولانا با تکیه بر ابزارهای نظامی کهن گفته است که «وانگردد از ره آن تیر ای پسر» (مولوی، ۱۳۹۶: ج ۱: ۵۲۶).

۲-۷. مسلسل: نوعی سلاح آتشین خودکار که پیاپی تیر اندازد، تیربار (رستمی، ۱۳۸۶: ۷۵۶).

- خطوط ارتباطی خدعه / زور و مسلسل و سرنیزه / در هر سوی بلاد به پا خیزان / در هر سوی بلاد ملت ایمان (صقارزاده، ۱۳۸۷: ۱۹۰) * تفسیر آیه‌های پی‌درپی جهاد است / بانگ مسلسل تو در سینه صحاری (حسینی، ۱۳۸۵: ۲۷) * ای دوست مسلسلی که ایمان به خداست / باروت شرف، خشاب خون می‌خواهد (همان: ۱۴۱) * و خواب در دهان مسلسل‌ها خمیازه می‌کشد / و کفش‌های کهنه سربازی / در کنج موزه‌های قدیمی / با تار عنکبوت گره می‌خورند (امین‌پور، ۱۳۸۸: ۵۴) * با بالش‌ها و پشتی‌ها سنگر می‌سازد / و بی مسلسل کوچکش / از سنگر پای به بیرون نمی‌گذارد (عبدالملکیان، ۱۳۸۶: ۶۱) * ز یک طرف همه خمپاره و مسلسل و تانک / ز یک طرف همه دل‌های عاطفت پرور (سبزواری، ۱۳۶۷: ۴۳۸).

۲-۸. تیربار: مسلسل (رستمی، ۱۳۸۶: ۳۰۳).

- عبور خطر، رگ‌رگ تیربار / ظفر، فتح یک، ضربت ذوالفقار (بیگی حبیب‌آبادی، ۱۳۸۷: ۲۱۳) * هراس سربازان لال است / تیربارها یکسره / حرف می‌زنند (محمودی، ۱۳۸۸: ۳۰).

تیراندازی خودکار و پیاپی این سلاح گرم، در شعر فارسی تصاویری نظیر خطوط ارتباطی، تفسیر آیه‌های پی‌درپی جهاد، حرف زدن یک‌سره و صدای رگ‌رگ مداوم را پدید آورده‌است. شاعران از یک‌سو، فضای پر التهاب جنگ را که سرشار از این ادوات نظامی است، تداعی کرده‌اند و از سوی دیگر، آرزومند روز موعودی هستند که این مسلسل‌های پرکار زنجیره‌ای، به خوابی ابدی فرو روند و صلح در جهان حکم‌فرما شود.

۲-۹. گلوله: جسمی کروی یا استوانه‌ای با سر مخروطی که به کمک نیروی انفجار باروت از اسلحه گرم شلیک می‌شود (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۵۰۷)، قسمتی از سر فشنگ که روی پوکه قرار گرفته است (کاظمی، ۱۳۵۵: ۲۹۷).

- سرشار از مک‌های وقارآمیز شده‌ام / من که از رفتار تند گلوله‌ها نفرت دارم (صفارزاده، ۱۳۸۷: ۷۴) * سلول‌های خاطر تو زخم‌اند / زخم از اصابت گلوله بیم (همان: ۲۴۰) * مردی که گلوله را مهمان تفنگ می‌کند (همان: ۱۰۰) * و آن گلوله مهلک در توست / در گام توست / تو استوار قدم بردار (همان: ۲۰۵) * چگونه مردم مشرق / زیر گلوله‌های مغربی نفرت / از رفتن می‌مانند (همان: ۲۱۲) * هجوم شوم گلوله / قلب تو را از کار تماشا وامی‌دارد (همان: ۲۱۴) * با هر گلوله پیوندمی‌خورند / این اهل وحدت (همان: ۱۹۶) * و در خیابان / باران دارد می‌بارد / بارانی از گلوله (همان: ۲۰۳) * خدا را کدامین پرند / بر اندیشه باد پرپر زد امشب / و بر غنچه سربی سرخ‌فام گلوله، غزل خواند؟ (پزشکیان، ۱۳۹۰: ۲۱۵) * گلوله چه‌چهره می‌زد / پرند پرپر می‌شد / شب از ترانه تهی بود (پزشکیان، ۱۳۹۰: ۲۰۰) * گلوله نیست / شب تاب است / که با تندباد می‌وزد (محمودی، ۱۳۸۸: ۲۶).

۲-۱۰. فشنگ: گلوله حاوی باروت، مرکب از استوانه‌ای آهنی یا مقوایی با اندازه‌های مختلف و کلاهکی منفجرشونده که از لوله‌ای به نام لوله فشنگ پرتاب می‌شود (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۴۲۸).

- باید برای جنگ / از لوله تفنگ بخوانم / با واژه فشنگ (امین‌پور، ۱۳۸۸: ۳۷) * او در جبهه هست / با بچه‌ها فشنگ خالی می‌کند / و صلوات می‌فرستد (هراتی، ۱۳۸۰: ۱۰۴) * با قطار فشنگ بر شانه / دست‌هایت تفنگ را ماند (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۱۴۸) * با قطار فشنگ / شمع‌آجین ساخته / پیکر خود را سرباز (محمودی، ۱۳۸۸: ۲۵).

۲-۱۱. تیر: گلوله، آن چه با سلاح گرم نظیر طپانچه، تفنگ یا توپ شلیک می‌کنند (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۱۷۴).

- بسیار سرها در سر کار وفا شد / تن‌ها بسی آماج زخم تیرها شد (معلم دامغانی، ۱۳۸۶: ۱۷۶) * نامت تیری‌ست / که در امتداد نگاهت / آرامش دشمن را / نشانه می‌رود (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۳۳۰) * امروز هر درخت، چریکی است خشمناک / که گرچه تیر خورده، نیفتاده روی خاک (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۷۰) * شعری که به حقیقت، نزدیک می‌شود / تیری است که سمت ظلمت شلیک می‌شود (همان: ۲۷۶)

واژه تیر از دیرباز در شعر فارسی کاربرد داشته‌است اما آن‌گاه که در کنار فشنگ و گلوله می‌نشیند یادآور تیرهای سربی در سلاح‌های گرم است. شاعران انقلاب اسلامی ضمن تصویرسازی‌های تازه مثل شمع‌آجین‌شدن سربازان برای بستن قطار فشنگ‌ها به کمر و تفنگ شدن دست‌ها برای سربازی که فشنگ‌ها را روی شانه انداخته‌است، هم از اعتقاد و دلآوری رزمندگانی سخن گفته‌اند که صلوات‌ها را با فشنگ‌ها خالی می‌کنند و هم، از رفتار تند گلوله‌های مغربی که مشرق را به آتش می‌کشند، ابراز نفرت کرده‌اند و آرزومند دنیایی خالی از چه‌چهره گلوله‌ها و شب‌تاب تیرها شده‌اند. این شاعران با رویکرد ایدئولوژیک خود، یادآور شده‌اند که شعر حقیقت‌جو خود گلوله‌ای است که در امتداد جهان‌بینی شاعر به هدف اصابت می‌کند.

- برخی واژگان کهن، نظیر «سنگ» نیز گاه در شعر شاعران انقلاب به شکلی نمادین از گلوله‌های نوین جنگی نمایندگی می‌کنند: سنگی برای رمی از آن تسبیح برگیرید / نام خدا را سنگ روی سنگ نشمارید (سیار، ۱۳۸۹: ۲۰).

۲-۱۲. سرب: مجازاً گلوله، زیرا از جنس سرب است.

- تا لطف تو، جا در دل و جانش گیرد/ مهمان طعام سرب و باروتش کن (حسینی، ۱۳۸۵: ۱۵۲) * سرب می‌بارد به روی این سده/ تیغ می‌پوسد در این ظلمتکده (عزیزی، ۱۳۸۷: ۳۱) * صرب‌ها، سرب‌گدازیده فروباریدند/ غیرت چشم کسی ابر بلا را نگریست (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۲۴۷).

۲-۱۲-۱. سُرُبی: از جنس گلوله.

- در جاده‌های سُرُبی رزم شبانگاه/ چابک، بُراق برق را پا در رکاب‌اند (حسینی، ۱۳۸۵: ۱۲) * و قامت استقامت را / تا قیامت موعود / با پولک سُرُبی گلوله، آذین می‌بندند (همان: ۷۲) * خدا را کدامین پرنده/ بر اندیشه باد پرپر زد امشب/ و بر غنچه سُرُبی سرخ‌فام گلوله غزل خواند؟ (پزشکیان، ۱۳۹۰: ۲۱۵) * و از هزار سوی / هزار گلوله سُرُبی / قلب کوچک حماسه چهارده‌ساله مرا نشان‌رفتند (عبدالملکیان، ۱۳۸۶: ۴۳) * شعری که ترس تهمت و زندان نداشته‌ست / پشت حروف سُرُبی، بمبی گذاشته‌ست (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۷۶).

قرن چهاردهم شمسی در نگاه شاعران انقلاب، پر از بوی سرب است. گلوله‌های سُرُبی که با طعمی تلخ بر سر مهمان‌های ظلمتکده دنیا می‌بارند و لطف خود را در دل و جان مسلمانان در گوشه و کنار جهان، جای می‌دهند. پرندگان زیادی مثل کودک چهارده‌ساله در مقابل این غنچه سُرُبی، غزل خداحافظی می‌خوانند و مبارزان زیادی هم، در جاده‌های سُرُبی رزمگاه برای پیروزی بر تاریکی می‌جنگند و شاعران فراوانی نیز با حروف سُرُبی خود در مقابل تهمت‌ها و زندان‌های ستمگران ایستادگی می‌کنند.

۲-۱۳. پوکه: بدنه فلزی فشنگ که باروت و گلوله آن خالی شده باشد.

- آب/ توی قمقمه/ یک تفنگ/ زیر پا، پوکه‌ها/ روی جاده، چکمه‌ها (م. مؤید، ۱۳۸۸: ۴۷).

پوکه‌های زیر پای رزمندگان خبر از نبرد شدیدی در ساعات پیشین می‌دهد.

۲-۱۴. ترکش: در معنای امروزی؛ قسمتی از گلوله یا تیر (در گذشته به معنی تیردان استعمال می‌شده است).

- به ترکش‌اندر فریادشان به گونه تیر/ به پنجه‌اندر امیدشان چنان خنجر (سبزواری، ۱۳۶۷: ۴۳۷) * در نخاع بادها ترکش فراوان دیده‌ام/ گردش تابوت‌ها را در خیابان دیده‌ام (حسینی، ۱۳۸۸: ۱۵۴) * چابکی‌های چابک‌سواران/ ترکش غصه ابر و باران (م. مؤید، ۱۳۸۸: ۲۴۸) * درست روزهای اول جنگ/ نامش جنگ بود که ترکش شد/ بر دندان محمد (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۰۰).

ترکش‌های زیادی از سلاح‌های دشمن به رزمندگان جبهه حق، اصابت کرد که گاه به دندان و گاه به نخاع این تندپیمایان آسیب زد اما فریاد آنها چون ترکش، بر اندام دشمنان لرزه‌ناخت. برخی شاعران نیز با نگاهی لطیف، باران را شبیه ترکش دیده‌اند که غصه‌های ابر را خالی می‌کند.

۲-۱۵. خشاب: محفظه‌ای است فلزی، حاوی تعدادی فشنگ معین که داخل سلاح قرار داده می‌شود (کاظمی، ۱۳۵۵: ۱۲۹).

ای دوست مسلسلی که ایمان به خداست / باروت شرف، خشاب خون می‌خواهد (حسینی، ۱۳۸۵: ۱۴۱).

خشابی که فشنگ‌های مسلسل ایمان را در خود، جای داده از جنس خون و شهادت است. چنانکه می‌بینیم شاعران انقلاب ضمن تصویرسازی‌های واقعی از واژگان نظامی در صحنه رزم، به وجه نمادین آن‌ها توجه می‌کنند و از عینیت، به سوی ذهنیتی سیال و شناور حرکت می‌کنند؛ یعنی پس از عبور از خشونت و البته حماسه واژگان درشت نظامی، به تصاویری از طبیعت چون ترکش باران؛ و به مضامینی از مصنوعات انسانی چون پولک و حروف سربی و تیر شعر می‌رسند و در نهایت به سوی ذهنیت مجرد اعتقادی متمایل می‌شوند و از باروت شرف سخن می‌گویند.

۲-۱۶. قنداق: انتهای قبضه تفنگ یا سایر جنگ‌افزارهای کالیبر کوچک (رستمی، ۱۳۸۶: ۶۳۴).

• دگرباره سلام بر درخت / که تا زنده است / ازو قنداق تفنگی / نمی‌توان ساخت (موسوی گرماردی، ۱۳۸۹، الف: ۱۳۶)

* بر کهنگی قنداق تفنگ / گل روییده / سنگر خالی در باران (محمودی، ۱۳۸۸: ۳۴).

شاعران صلح‌طلب انقلاب، به درختان زنده درود می‌فرستند که تا چوب آن‌ها را قطع نکرده و آن‌ها را نکشته‌اند، قابل تبدیل به قنداق تفنگ نیستند و با دیدن سنگرهای خالی که در انتهای قبضه تفنگ آن گل روییده به امید پیروزی عدالت و آرامش بر تبعیض و خشونت، اظهارشادمانی می‌کنند.

۲-۱۷. ماشه: قسمتی از تفنگ که با کشیدن آن به عقب، گلوله پرتاب می‌گردد (کاظمی، ۱۳۵۵: ۳۰۸).

• تا پیام حق پرستان را به گوش هوش بنیوشی؟ / و برداری ز روی ماشه‌ها انگشت (سبزواری، ۱۳۶۷: ۴۰۸).

انگشت بر ماشه داشتن ستمگران، یعنی مصیبت‌آفرینی‌های متوالی؛ و شاعران انقلاب اسلامی آرزومند روزی هستند که پیام حق پرستان در گوش هوش اهل ظلم مسموع افتد و انگشت از ماشه‌ها بردارند و تسلیم حقیقت شوند.

۲-۱۸. قنّاسه: نوعی تفنگ تک‌تیرانداز، دوربین‌دار و نیمه‌خودکار.

• خطر، رمل، توفان شن، ماسه‌ها / زمین، مین، کمین، ردّ قنّاسه‌ها (بیگی حبیب‌آبادی، ۱۳۸۷: ۲۱۳).

شاعرانی که در دفاع مقدّس حضور داشته‌اند، ردّ تک‌تیراندازها را با چشم خود دیده‌اند و با خطرات توفان شن و زمین پر از مین، دست و پنجه‌نرم کرده‌اند.

۲-۱۹. سرنیزه: شیئی است فلزی و نوک‌تیز که در هنگام نگرهبانی، تشریفات نظامی و جنگ تن به تن، در سر تفنگ نصب می‌شود (کاظمی، ۱۳۵۵: ۱۹۷).

• خطوط ارتباطی خدعه / زور و مسلسل و سرنیزه / در هر سوی بلاد به پا خیزان / در هر سوی بلاد ملت ایمان (صفارزاده،

۱۳۸۷: ۱۹۰) * وگر نه چشم ابر گرازاها / بر شاسی انفجار خیره مانده است / باید به زور سرنیزه / با صلح آشتی کرد (هراتی،

۱۳۸۰: ۹۰) * دهان‌شان از نفرت پر بود / تنها سرنیزه‌هاشان / بوی گل می‌داد (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۰۴).

در برابر ستمگران و سلاح‌های کشتار جمعی آنها، گاه، کار به مبارزه تن به تن با سرنیزه تفنگ می‌کشد؛ مبارزه‌ای که تنها راه قطع خطوط ارتباطی دشمن و استقرار صلح است؛ دشمنی که سرنیزه سرخ خونین سلاحش، تنها وجه شباهت تفنگ و گُل را نمایان ساخته است.

۲-۲۰. تک‌تیر: تیری که به تنهایی شلیک شود (صدری افشار، ۱۳۶۹: ۳۱۱).

- تو استوار قدم بردار / تک‌تیر / یا رگبار / چون که فرو می‌آید (صفارزاده، ۱۳۸۷: ۲۰۵).

۲-۲۱. رگبار: تعدادی گلوله که در اثر یکبار فشار بر روی ماشه جنگ‌افزار، خودکار، به طور مسلسل و پی‌درپی تیراندازی می‌شود (رستمی، ۱۳۸۶: ۴۵۳).

- تندر تکبیرتان، توفان سرخ روزگار / نعره‌های نور، جاری از گل رگبارتان (مردانی، ۱۳۸۳: ۱۵۵) * و شهیدان را / رجعت رگبارها، در صبح / بر قصاص قصه‌های تلخ / داستان گردند (سبزواری، ۱۳۶۷: ۴۱۷) * روز، خورشید جهانگیر بود در تب و تاب / از نف آتش و از غرش رگبار شما (شاهرخی، ۱۳۸۶: ۱۱۴) * رگبار صبحگاهی گنجشکان / چیزی کم از هجوم ملخ‌ها نیست (بهمنی، ۱۳۸۹: ۱۰۸) * نامت تیری ست / که در امتداد نگاهت / آرامش دشمن را / نشانه می‌رود / رگباری ست که بر دشمن می‌بارد (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۳۳۰).

رگبار، مرگبار است اما آن‌گاه که از سلاح مؤمنان به طرف دشمن حرکت می‌کند، نعره‌های نور را جاری می‌سازد و آماده خون‌خواهی و قصاص قصه‌های تلخ پیشین می‌گردد. غرش رگبار این مجاهدان، روز خورشید را هم تیره می‌سازد اما نام همین مبارزان سرشناس، خود کارگتر از رگبار، جان دشمنان را به آشوب می‌کشد. برخی شاعران نیز با نگاه تغزلی، حرکت دسته‌جمعی گنجشک‌ها و صدای آن‌ها را به رگبار تشبیه کرده‌اند.

۲-۲۲. تیرباران: شلیک دسته‌جمعی تفنگ‌ها (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۱۸۰).

- باز نستوه تو، گردون‌ها به زیر پر گرفته / تیرباران شهابت، دیو را شهپر گرفته (اوستا، ۱۳۸۸: ۲۳۳) * گرفته تیرباران سحرگاه مرا گویی / سحر از کوه سنگرها، فلک از ابر جوشن‌ها (همان) * مو به مو حادثه بارید به هر بندم / تیرباران بلا را به که باید گفت؟ (امین‌پور، ۱۳۸۷: ۲۱۸) * میز جهان پر است، پر از برگ یادداشت / دستور تیرباران، فرمان بازداشت (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۸۳) * صدا صدای مه‌آلود مرد باران و ... / صلیب سربی، فرمان تیرباران و ... (همان: ۶۰) * خود را به تیرباران محکوم می‌کنم / حتی به جرم‌های خودم می‌شوم گواه (همان: ۱۶۰).

در شعر برخی شاعران پیشکسوت انقلاب، ناله‌های پی‌پی، شهاب‌های پرتعداد آسمان و بلاهای فراوان نیز به تیرباران تشبیه شده‌اند اما دستور تیرباران، اغلب یادآور فرمان اعدام مبارزانی است که تا پای جان، در راه اعتقاد ایستاده‌اند.

۲-۲۳. شلیک: افکندن تیر از اسلحه آتشی چون توپ و تفنگ، پرتاب گلوله.

- قرن شلیک کلاغان / در گلوی کاکلی‌ها (حسینی، ۱۳۸۸: ۱۱۸) * امروز صبح / گنجشک‌های دود / از لانه دهانه ده لوله تفنگ / در امتداد شیئه شلیک پر زدند (پزشکیان، ۱۳۹۰: ۱۳۲) * حرکت نکن! و گرنه شلیک می‌کنم / شلیک نکن / و گرنه حرکت می‌کنم / خطارمی‌کنم / شلیک نکن / و گرنه حرکت می‌کنم (باقری، ۱۳۸۸: ۱۱۸) * ماتمی، شیطان به من شلیک کرد / من هم افکندم به سویس، ماتمی (طهماسبی، ۱۳۸۷: ۴۶) * در خواب بودند که شلیک شد به شقیقه‌ها و عقربه‌ها / و خون دقیقه‌ها (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۴۴).

شلیک نیز در شعر شاعران انقلاب، معانی صریح و کنایی دارد. شاعران گاه شلیک به شقیقه‌ها را تصویرسازی کرده‌اند و گاه از شلیک کلاغ‌ها در گلوی کاکلی‌ها یا شیهه کشیدن شلیک و پزدن گنجشک‌های دود، سخن گفته‌اند و نیز شاعرانی با بازی لفظی طرد و عکس، به دشمن هشدار داده‌اند که شلیک نکنند و گرنه آن‌ها را به حرکت و جنبش و قیام وادار می‌سازد.

۲-۲۴. آتش: در اصطلاح نظامی اقدام به شلیک، تیراندازی با سلاح گرم (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۲)، مجاز از جنگ و نبرد.

- از رزم بی‌درنگ گفتارها گریزان / وز آتش تفنگت خفاش‌ها فراری (حسینی، ۱۳۸۵: ۲۷) * موسیقی شهر، بانگ رودارود است / رقاصه شهر، آتش است و دود است (امین‌پور، ۱۳۸۷: ۲۲) * در خروش خشم‌تان ای فاتحان شهر خون / دود شد در دشت آتش، دشمن بیسارتان (مردانی، ۱۳۸۳: ۱۵۵) * سراپا عطش / از کمین گاه آتش / من و شیهه اسب با هم گذشتیم (عبدالملکیان، ۱۳۸۶: ۶۸) * مردی میان آتش و دود ایستاده بود / آن سوی شیشه‌های کبود ایستاده بود (میرزایی، ۱۳۸۹: ۱۷).

مقصود از آتش و دود در شعر انقلاب و جنگ، اغلب فضایی پر از شلیک گلوله‌های گوناگون است، آتش و دودی که در شهر به رقص شیطانی درمی‌آید و مردان و زنانی که زیر این آتش، شهید می‌شوند و البته پاسخ‌های گرم و آتشینی نیز از تفنگ جبهه حق به دشمنان داده می‌شود. گاه نیز واژگانی چون صاعقه به گونه نمادین از آتش جنگ حکایت می‌کنند:

- دیری است / بر آسمان شهر / فانوس سرخ صاعقه می‌سوزد (حسینی، ۱۳۸۵: ۴۷).

۲-۲۵. تی.ان.تی: یکی از بهترین مواد منفجره نظامی که حساسیت آن در مقابل ضربه و حرارت بسیار کم است، به طوری که در اثر شعله می‌سوزد (رستمی، ۱۳۸۶: ۳۰۱).

- در ایران / تی.ان.تی. توسست که در معابر و حرم / قطعات گوشت انسان‌ها را / به اطراف می‌پراکند (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۳۴۴).

مواد منفجره که اختراع صنعت نظامی غرب است. در نگاه شرقی، جز ابزاری برای مثله کردن اندام انسان‌های ستم‌دیده خاوری نیست که در اندازه‌های مختلف ویرانی‌های گوناگون پدیدار می‌سازد.

۲-۲۶. نارنجک: بمب کوچکی است حاوی ماده منفجره یا شیمیایی که با دست پرتاب می‌شود (رستمی، ۱۳۸۶: ۸۳۰). نوعی گلوله توپ یا خمپاره، با بدنه‌ای فلزی یا کاغذی که درون آن را با باروت، مواد آتش‌زا، ساچمه یا اجزای دیگر پرمی‌کنند (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۵۸۳).

- مظلوم کوچک من / هر روز نارنجک قلبش را / از خانه به مدرسه می‌برد (عبدالملکیان، ۱۳۸۶: ۴۲) * از نمک‌پاش / نارنجک می‌سازد / از قاشق / خمپاره (عبدالملکیان، ۱۳۸۶: ۶۲) * شمشیرها را صیقل دهید / از درختان نارنج / چند نارنجک بچینید / و از درختان زیتون / چند گلوله (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۳۳۹) * نارنجک است میوه دست درخت‌ها / این خاک نیست جای شما تیره‌بخت‌ها (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۷۰) * در خاک ما تمام درختان، نظامی‌اند / نارنجک است میوه‌شان انهدامی‌اند (همان).

برای کودکان ستم‌دیده که فقط کینه از دشمن در دل دارند، نارنجک همان قلبشان است که به امید انتقام‌کشی و نابودی خصم می‌تپد. برای آنها نمک‌پاش‌ها و نارنج‌های روی درخت، همان نارنجک‌ها هستند تا مقابل این تیره‌بخت‌ها منفجر شوند و آنها را منهدم سازند و از این خاک بیرون کنند.

۲-۲۷. خمپاره: سلاحی گرم شبیه توپ، با بیش از دو نفر خدمه که از بالا و دهانه لوله، گلوله‌گذاری می‌شود (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۲۴۴)، جنگ‌افزاری که گلوله آن دارای خط سیر منحنی است (رستمی، ۱۳۸۶: ۳۹۰).

- خطر بود و تکرار خمپاره‌ها/ زمین و زمان، بی‌قرار و رها (بیگی حبیب‌آبادی، ۱۳۸۷: ۲۱۲) * همین امروز صبح/ یک گلوله خمپاره/ گلوی اصغر را پاره کرد (م. مؤید، ۱۳۸۸: ۱۰۶) * دلت که می‌گیرد/ فوری بخواب/ خمپاره است! (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۱۸) * از نمک‌پاش/ نارنجک می‌سازد/ از قاشق/ خمپاره (عبدالملکیان، ۱۳۸۶: ۶۲).

۲-۲۸. خمپاره شصت: نوعی خمپاره متوسط جهت تخریب.

به آن لحظه‌هایی که خمپاره شصت/ میان نماز عزیزان نشست (بیگی حبیب‌آبادی، ۱۳۸۷: ۲۱۳).

در جنگ تحمیلی، رزمندگان ایرانی در مقابل پرتاب خمپاره‌های فراوان دشمن در معرض خطر بودند و گلوی اصغرهای فراوانی پاره شد. در هنگام سوت خمپاره باید دراز کشید و این معنی برای بی‌پناهان که از این همه ستم، دلگیرند با فوری خوابیدن و شاید به مرگ فکر کردن همساز می‌گردد. آن‌گاه که این تجهیزات پیشرفته در دست دشمن است و خمپاره شصت‌ها در میان نماز رزمندگان سجده می‌کند، کودک مبارز مسلمان، قاشق‌ها را منحنی‌وار چون خمپاره پرتاب می‌کند تا بداند که هم باید آرزوهای بزرگ برای رسیدن به صنعت نظامی داشته باشد و هم از هر آنچه دارد با سلاح ایمان و اعتقاد برای دفع دشمن استفاده کند. بدین ترتیب ذهن مخیل شاعران انقلاب، از صحنه‌های خونین جنگ به بازی‌های کودکانه نقبی می‌زند تا درشتی نبرد را با رؤیاهای لطیف کودکانه، نرم‌کند و به نسل بعد، یادآوری کند جنگ آنها دیگر نه تن‌به‌تن که متکی به تجهیزات پیشرفته‌ای است که باید انتقام‌جویانه از کودکی برای تحصیل علم و فناوری آن‌ها کوشید.

۲-۲۹. توپ: یکی از سلاح‌های آتشین جنگی که توسط آن، گلوله‌های بزرگ را به مساحت دور پرتاب می‌کنند (قریب، ۱۳۶۷: ۳۰۳ و ۳۰۴).

- ده شب، مرا بیدار می‌کند/ شیرهای سنگی جلوی عمارت را می‌گویم/ من فضای گذر توپ‌های سنگی هستم/ توپ‌هاشان رنگ نقره دارد (صفارزاده، ۱۳۸۷: ۷۵) * تمام توپ‌ها/ در غزه فرود می‌آیند/ می‌خواهند تو را شهید کنند اسماعیل (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۵۱) * این توپ‌های شعله‌ور و زرد و سرخ را/ بابانوئل به هدیه فرستاده، بچه‌ها! (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۷۸).

توپ‌های نقره‌فام و سرخ که شب مظلومان را روشن می‌سازد، هدیه‌هایی برای شهید کردن مبارزان و کودکانی است که در شب عید نوی مسیحی، منتظر هدیه‌های بابانوئل از آسمان هستند.

۲-۳۰. مین: محفظه‌ای حاوی ماده‌ای منفجره که در زیر سطح زمین یا دریا پنهان می‌شود و در اثر تماس منفجر می‌گردد (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۵۸۲).

- در ذهن کوچکش/ نقش‌های مدور قالی/ مین‌های دشمن است/ همیشه پا را به احتیاط بر زمین می‌گذارد (عبدالملکیان، ۱۳۸۶: ۶۱) * شیفتگان، پای به مین می‌زدند/ یکسره بر مرگ کمین می‌زدند (بیگی حبیب‌آبادی، ۱۳۸۷: ۶۳) * نامش جنگ بود که ترکش شد/ بر دندان محمد/ مین شد بر پای راست برادر کوچکتر حمید (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۰۰).

۲-۳۱. میدان مین: منطقه‌ای از زمین که در آن، تعدادی مین با طرح‌های منظم و استاندارد یا نامنظم، کار گذاشته‌اند (روشن و فرهادیان، ۲۴۰).

- به آنان که زخمی‌ترین بوده‌اند/ شهیدان میدان مین بوده‌اند (بیگی حبیب‌آبادی، ۱۳۸۷: ۲۰۷) * بالی از پرواز اما آتشین/ پاره خورشید در میدان مین (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۲۰۰).

در ذهن کودکان مناطق جنگی حتی گل‌های قالی تداعی‌گر مین‌هاست که دست و پای برادرانشان را ربوده‌است؛ آن‌گاه که آنها شجاعانه به دل دشمن می‌زدند یا داوطلبانه بر مین‌ها پای می‌کوفتند و هم‌آغوش شهادت می‌شدند تا با بال‌های آتشین به پرواز درآیند.

۲-۳۲. بمب: محفظه‌ای مخروطی یا استوانه‌ای شکل که درون آن، مواد منفجره ریزند و میزان کشتار آن زیاد است، این نوع مهمات معمولاً از هواپیما روی اهداف زمینی پرتاب می‌شود (کاظمی، ۱۳۵۵: ۷۱).

- در زیر بمب/ به یاد کچوری پانا هستم/ به یاد بنگلادش شاعر/ به یاد بنگلادش عارف/ و بنگلادشی که نفت ندارد (صفارزاده، ۱۳۸۷: ۴۴۳) * در صنعت ستمکاری/ بمب و موشک هم/ با جلوه‌های تجاری/ به کار گردش/ به کار آدم‌خواری مشغولند (همان: ۳۹۵) * و قطعنامه همین بمبی‌ست/ که دارد می‌بارد/ جنوب غرق خون است و/ غزه، آهوی زخمی (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۴۸) * بمب است بمب! بارش بمب است از آسمان/ این هدیه‌ها برای شماهاست، کودکان! (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۷۸).

۲-۳۳. بمباران: افکندن بمب به وسیله هواپیما بر زمین، گلوله‌باران به وسیله توپ و سلاح‌های سنگین (مدرسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۷۷).

- وقتی جنوب را/ بمباران کردند/ تو در ویلای شمالی‌ات/ برای حلّ کدام جدول بغرنج/ از پنجره به دریا نگاه می‌کردی؟ (هراتی، ۱۳۸۰: ۵۸) * شب‌های بمباران/ با اولین آژیر/ مسلسل کوچکش را برمی‌دارد/ و چراغ‌ها را خاموش می‌کند (عبدالملکیان، ۱۳۸۶: ۶۳) * اصغر بغض پرستاران شده/ اصغر در خواب بمباران شده (عزیزی، ۱۳۸۷: ۱۲۳).

۲-۳۴. حمله هوایی: بمباران به وسیله هواپیماها و جنگنده‌های هوایی.

- یک حمله هوایی هر صبح می‌رسد/ خورشید، شیمیایی هر صبح می‌رسد (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۷۲).

۲-۳۵. هواپیمای جنگنده: هواپیمایی که در عملیات نظامی با بُرد بلند به منظور بمباران به کار گرفته می‌شود (نوروزی، ۱۳۸۵: ۶۷۷).

- در زهدانش بمب اتم پنهان است/ و موشک لیزری/ هواپیماهای جنگنده را شیر می‌دهد (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۵۸).

در شعر این دوره، گاه، واژگانی بالاستعاره نماینده نمادین هواپیماهای جنگنده در زبان شعری شاعران انقلاب شده‌اند. برای مثال «اژدها» در شعر شهریار؛ «سمند صاعقه» و «اسب» در شعر نصرالله مردانی؛ «لاشخور» در شعر موسوی گرمارودی و «ملخ» در شعر محمدمهدی سیار، عباراتی نمادین هستند که هریک در بیان ادبی نسل‌های مختلف جا باز کرده‌اند:

- هواپیما و اژدر اژدهاسان / در او ریزد سموم اژدهایی (شهریار، ۱۳۵۶: ۳۲۹) / سمند صاعقه را زین کُن. سواره باید رفت / به عرش شعله سحر چون ستاره باید رفت (مردانی، ۱۳۷۴: ۹) * به زیر سم اسب مردان صبح / گل شعله روید به راه ظفر (همان: ۲۶) * وقتی لاشخوران از دورترین غار ترس / در آسمان پیدا می‌شوند / و فضله‌های زهرآگین / به دامان سپید شهر می‌افکنند (موسوی گرمارودی، ۱۳۸۹، الف: ۱۱۴-۱۱۳) * آسمانی از ملخ، آسمانی از سیاه / می‌نشیند ای زمین در همین فرودگاه (سیار، ۱۳۸۹: ۸۰).

۲-۳۶. بمب‌افکن: به هواپیمایی اطلاق می‌شود که دارای قدرت پرواز دور، حمل بمب و سیستم پرتاب باشد (رستمی، ۱۳۸۶: ۱۷۰).

• راه گشوده‌است/ با چندین تانک/ و این نیز بگذرد/ با تگه‌ای آسمان/ و آسمان آبی نیست/ با شماری بمب‌افکن (م. مؤید، ۱۳۸۸: ۳۶۷)

۲-۳۷. بی ۵۲: نوعی بمب‌افکن حامل مهمات زیاد و سخت.

• و پروایی از موشک و بی ۵۲ ندارد/ که باد و توفان/ به فرمان اویند (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۳۳۹).

۲-۳۸. میگ: نوعی هواپیمای جنگنده قوی، ساخت شوروی.

• سمت لادن اسب‌تازی می‌کنند/ سمت آهن میگ‌بازی می‌کنند (عزیزی، ۱۳۸۷: ۳۸).

۲-۳۹. بمب اتم: بمبی که انرژی آن از شکافت هسته اتم پلوتونیوم یا اورانیوم به‌دست می‌آید و قدرت تخریب بسیار زیادی دارد. (افتخاریان، ۱۳۸۰، ج ۱: ۳۶۱).

• در زهدانش بمب اتم پنهان است (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۵۸).

شاعران انقلاب اسلامی بمب را اغلب به صورت سلاح کشتار جمعی در دست دشمن دیده‌اند. بمب‌هایی که نه تنها در ایران، که در کشورهای ستمدیده دیگر، در عصر آهن جهت مقابله با لادن‌ها به عنوان هدیه‌هایی پیامد قطعنامه‌های ظالم جهانی بر سر کودکان مظلوم ریخته می‌شود. بمباران نیز عملی خصمانه از سوی نیروهای باطل است که در برابر آن، گاه مردمانی آسایش طلب از مناطق جنگی می‌گریزند و به ویلاهای امن خود پناه می‌برند و گاه کودکانی سلحشور با حفظ هوشیاری، تفنگچه به دست می‌گیرند و گاه اقبال ضعیف و بی‌پناه از خواب به مرگ رهسپار می‌گردند. این حمله‌های هوایی حتی خورشید طلایی آسمان را هم شیمیایی می‌کند. بمب‌افکن‌های دشمن، لکه‌های تاری هستند که شفافیت و زلالی آسمان را مکدر می‌سازند و بمب اتم همچون نوزادی منحوس است در زهدان این جنگنده‌ها. در این میان، رزمندگان غیور جبهه حق ترسی از بمب‌افکن‌های ویران‌کننده دشمن ندارند چراکه باد و توفان و همه نیروهای طبیعت در ید تصرف ملکوتی آنهاست.

۲-۴۰. موجی: کسی که در معرض موج گسترش یافته حاصل از انفجار یا فعل و انفعالات اتمی قرار گرفته، و آسیب روانی و عصبی دیده است (نوروزی، ۱۳۸۵: ۶۱۸).

• قرن مریم‌های موجی / لاله‌های شیمیایی (حسینی، ۱۳۸۸: ۱۱۴).

از نگاه شاعران انقلاب اسلامی، قرن چهاردهم شمسی پر از انفجار و عوارض جنگ است. در این قرن، دیگر گل‌ها بوی سابق خویش را از دست داده‌اند. مریم‌ها در این عصر موجی و لاله‌ها شیمیایی شده‌اند.

۲-۴۱. تانک: نوعی ماشین جنگی، زره‌پوشی که به مسلسل و توپ مجهز است (قریب، ۱۳۶۷: ۲۳۵).

• از قاشق / خمپاره / از چنگال / چلچله / و لبه‌های نان بربری را با سبزی می‌پوشاند / (تانک را استتار می‌کند) (عبدالملکیان، ۱۳۸۶: ۶۲) * ز یک طرف همه خمپاره و مسلسل و تانک / ز یک طرف همه دل‌های عاطفت‌پرور (سبزواری، ۱۳۶۷: ۴۳۸) * چگونه می‌گذرد روز و روزگار / صف بسته‌اند تانک‌ها / بر گرد ذوالفقار (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۴۲) * توپ و تانک و

تفنگت/ نگهبان کشتزارهای تریاک است (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۳۴۳) * بر لولهٔ تانک‌های به گل‌نشسته/ شادمانه می‌خوانند/ چند قناری بی‌خبر (محمودی، ۱۳۸۸: ۲۵) * در سرزمین شعله به رسوایی آمدید/ همراه تانک‌های مقوایی آمدید (میرزایی، ۱۳۸۹: ۲۷۲).

برای کودکان جنگ‌زده، لبه‌های نان بربری تانک‌هایی هستند که با سبزی استتار می‌شوند و برای رزمندگان، این ابزارهای پیشرفته که با آن‌ها محاصره شده‌اند، سازهایی مقوایی هستند که دل‌های عاطفت پرورشان را هراسان نمی‌سازند. این جنگ‌افزارها در دست اهل باطل، برای نگهبانی از فساد به کار گرفته می‌شود و خوشا آن روزی که قناری‌ها بر لوله‌های این تانک‌های فرسوده، نغمهٔ شادی و صلح سرمی‌دهند. بدین ترتیب شاعران انقلاب، تذکرمی‌دهند که برای فهم درست جنگ از نگاه رزمندگان انقلابی باید وجه لطیف کودکانهٔ آن را دید و از این منظر، میان ادوات جنگی و اسباب بازی‌ها پیوندهای فراوانی برقرار می‌شود تا شاعران از مسیر ادبی نشان‌دهند از نگاه یک رزمندهٔ مؤمن، سخت‌افزارهای نظامی - هر قدر درشت و خشن - در برابر نرم‌افزار ایمان و اعتقاد آنها بازیچه‌ای بیش نیستند و روزی موجودات طبیعت هم در ترویج این نگاه باورمندانه به دست‌سازه‌های بشری، خواهند کوشید و پرندگان لوله‌های تانک‌ها را به‌بازی خواهند گرفت.

۲-۴۲. موشک: نوعی سلاح قابل پرتاب و جهنده، به شکل استوانه‌ای آهنی یا مقوایی با کلاهکی پر از مواد منفجره که سوخت لازم برای حرکتش در هوا را با خود می‌برد (مدرّسی، سامعی و صفوی، ۱۳۸۰: ۵۷۴).

- در صنعت ستمکاری/ بمب و موشک هم/ با جلوه‌های تجاری/ به کار گردش/ به کار آدم‌خواری مشغولند (صفارزاده، ۱۳۸۷: ۳۹۵) * دیدم که لفظ ناخوش موشک را/ باید به کار برد/ اما موشک زیبایی کلام مرا می‌کاست/ گفتم که بیت ناقص شعرم/ از خانه‌های شهر که بهتر نیست (امین‌پور، ۱۳۸۸: ۳۷) * نان در حصار سیلو/ فرسود/ و ماه/ در محاصرهٔ موشک/ و جنگ/ همان ماند (م. مؤید، ۱۳۸۸: ۴۲) * در هیاهوی غرّش موشک/ زیر آوارها نشستیم من (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۱۵۴).

۲-۴۳. موشک لیزری: نوعی موشک که به وسیلهٔ لیزر هدایت می‌شود.

- و موشک لیزری/ هواپیماهای جنگنده را شیر می‌دهد (قزوه، ۱۳۸۷: ۳۵۸).

موشک‌ها زابیدهٔ صنعت تجاری غرب برای آدم‌خواری هستند که ماه را در محاصرهٔ خود نشانده‌اند و به هواپیماهای جنگنده، شیر می‌نوشانند و غرّش این موشک‌ها با آوارشدن ساختمان‌ها همراه است. این الفاظ ناخوش نظامی، هر چند با لطافت شعر ناسازگار است اما جایی که خانه‌های شعر، نازیبا و ناقص شده‌اند؛ اگر شعر مانند آن‌ها نشود که رنگی از انسان عصر، در خود ندارد.

۲-۴۴. منور: در لغت به معنی روشن و در اصطلاح نوعی سلاح که برای ایجاد نور سفید و دیدن فضا در شب یا علامت‌دادن به آسمان شلیک می‌شود (انوری، ۱۳۸۱، ج ۷: ۷۴۳۹).

- این سان که منافق را هم‌خانهٔ شب دیدم/ روشن نکند او را پرتاب منورها (طهماسبی، ۱۳۸۷: ۲۳۵).

واژهٔ منور که پیش از این نیز در زبان فارسی کاربرد داشته حالا با یافتن معنای نظامی تازه به بهترین شکل می‌تواند ایهام بسازد. منورها با اینکه ادوات نظامی دشمن را آشکار می‌سازند اما از روشن‌ساختن درون تیرهٔ منافقان و احوال مخفی آنها عاجزند.

۲-۴۵. ناو: کشتی جنگی که به تجهیزات بسیار پیچیده مجهز است (رستمی، ۱۳۸۶: ۸۳۲).

- به نام شهیدان ناو سهند/ که چون لاله بر موج‌ها می‌دمند (بیگی حبیب‌آبادی، ۱۳۸۷: ۱۰۹) * این ناویانند از تبار سربداران / در کام امواج خطر، توفان سواران (شاهرخی، ۱۳۸۴: ۱۰۶) * مردی از قبیله خورشید/ که جهان را منور خواهد کرد/ و از ناوها نمی‌ترسد (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۳۳۹).

۲-۴۶. ناوچه: شناور کوچکی که با توجه به ساختمان و تجهیزات آن، گشت و حفاظت بنادر را برعهده دارد و مجهز به سلاح‌های سبک است (رستمی، ۱۳۸۶: ۸۳۵).

- نام تو انهدام بالگرد/ نام تو/ انفجار زره‌پوش و ناوچه است (اسرافیلی، ۱۳۸۶: ۳۳۵).

شهیدان ناوهای ایرانی که مورد هجوم ناجوانمردانه دشمن قرار گرفتند و جسمشان لاله‌وار بر امواج دریا روید، از مضمون‌های شعر شاعران انقلاب هستند. ناوهای دشمن، ترسی در دل رزمندگان خورشیدآسا نمی‌افکند و نام پراقتدار این شهیدان، خود؛ بالگردها، زره‌پوش‌ها و ناوچه‌های دشمن را منهدم می‌کند.

۳- نتیجه‌گیری

تحلیل کاربرد واژگان مرتبط با سلاح‌های نوین در شعر انقلاب اسلامی، تصویری چندوجهی از تقاطع تکنولوژی، زیباشناسی و باورگرایی ارائه می‌کند. این واژگان، که معمولاً در متون نظامی یا رسانه‌های سیاسی به کار می‌روند، در زبان شعر انقلاب جایگاهی متفاوت یافته‌اند؛ جایگاهی که به خشونت نمی‌انجامد، بلکه به خلق معنا، الهام و تزکیه می‌رسد. شعر، با بهره‌گیری از واژه‌هایی مانند «تفنگ»، «گلوله» یا «مسلسل»، جهان مفهومی تازه‌ای می‌آفریند که مخاطب را به سطحی فراتر از توصیف جنگ می‌برد و به نوعی روایت عرفانی و اخلاقی نزدیک می‌سازد. شاعران انقلاب اسلامی ضمن استعمال این واژگان گاه مخاطب را به جهان لطیف توأم با صلح و آشتی دعوت می‌کنند و گاه او را به مقاومتی جانانه در برابر جنگ‌افزارهای نظامی پیچیده با قدرت ایمان فرا می‌خوانند. این دگردیسی معنایی، حاصل آمیزش تجربه زیسته شاعران، سنت‌های ادبی ایران، و تحولات اجتماعی و تکنولوژیک دوران انقلاب و جنگ است. شاعران توانسته‌اند با تطبیق واژگان نظامی با الگوهای تمثیلی و آیینی، زبان جدیدی خلق کنند؛ زبانی که در آن «باروت» با «ایمان»، «تفنگ» با «حق‌طلبی» و «نارنجک» با «شهادت» پیوند می‌خورد. بررسی‌های این مقاله نشان داد که ادبیات، حتی در مواجهه با نمادهای خشونت، می‌تواند زبان خلق زیبایی، بیان حقیقت، و بازسازی هویت ملی و ایمانی باشد. این تحول نه تنها در ساختار واژگان، بلکه در معنا، احساس و تعهد اخلاقی شعر انقلاب، جلوه‌گر است و این، خود گواهی بر غنای بی‌بدیل ادبیات مقاومت است.

فهرست منابع

- اسرافیلی، حسین. (۱۳۸۶)، *رَد پای صدا*، چاپ اول، تهران: نکا.
 افتخاریان، محمدحسین. (۱۳۸۰)، *دانشنامه جنگ و صلح*، ج ۱ تا ۴، همدان: انتشارات مسلم.
 امامی، صابر. (۱۳۹۲)، *شعر انقلاب اسلامی*، تهران: سمت.

- امین پور، قیصر. (۱۳۸۷)، *غزل، مثنوی، رباعی و دوبیتی*، تهران: انجمن شاعران ایران.
- _____ (۱۳۸۸)، *نیمایی‌ها*، تهران: دفتر شعر جوان.
- انوری، حسن. (۱۳۸۱)، *فرهنگ بزرگ سخن*، ج ۱ و ۳ و ۵ و ۷، تهران: سخن.
- اوستا، مهرداد. (۱۳۸۸)، *شراب خانگی ترس محتسب خورده*، تهران: انجمن قلم.
- باقری، ساعد. (۱۳۸۸)، *پیاده روی در اتوبوس*، تهران: علم.
- بهمنی، محمدعلی. (۱۳۸۹)، *مجموعه اشعار*، تهران: نگاه.
- بیگی حبیب‌آبادی، پرویز. (۱۳۸۷)، *فصل سوم*، تهران: تکا.
- پزشکیان، محسن. (۱۳۹۰)، *ثشش دفتر*، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- ترکی، محمدرضا. (۱۳۹۵)، *ادبیات انقلاب اسلامی*، تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- حسینی، سیدحسن. (۱۳۸۵)، *هم صدا با خلق اسماعیل*، تهران: سوره مهر.
- _____ (۱۳۸۸)، *سفرنامه گردباد*، تهران: انجمن شاعران ایران.
- رستمی، محمود. (۱۳۸۶)، *فرهنگ واژه‌های نظامی*، تهران: ایران سبز.
- ساکت، سلمان. (۱۳۸۹)، *فرهنگ واژه‌های نظامی در متون فارسی*، تهران: دفتر واژگزینی نظامی ستاد کل نیروهای مسلح.
- سبزواری، حمید. (۱۳۶۷)، *دیوان اشعار*، دفتر اول (سرود درد)، تهران: کیهان.
- سنگری، محمدرضا. (۱۳۹۳)، *از نتایج سحر*، تهران: سوره مهر.
- سیار، محمد مهدی. (۱۳۸۹)، *حق السکوت*، تهران: فصل پنجم.
- شاهرخی، محمود. (۱۳۸۴)، *ز شمع پرس حکایت*، تهران: حیات و صریح.
- _____ (۱۳۸۶)، *اعجاز درد*، تهران: تکا.
- شهریار، محمدحسین. (۱۳۵۶)، *کلیات دیوان*، تبریز: مؤسسه مطبوعاتی سعدی و معرفت.
- صدری افشار، غلامحسین. (۱۳۶۹)، *فرهنگ زبان فارسی امروز*، تهران: کلمه.
- صفارزاده، طاهره. (۱۳۸۷)، *طنین بیداری*، تهران: تکا.
- طهماسبی، قادر (فرید). (۱۳۸۷)، *تربینه*، تهران: تکا.
- عبدالملکیان، محمدرضا. (۱۳۸۶)، *گزینۀ اشعار*، تهران: مروارید.
- عزیزی، احمد. (۱۳۸۷)، *خواب میخک*، تهران: تکا.
- فهمی، سیدمهدی. (۱۳۸۱)، *فرهنگ جبهه*، ۲ جلد، تهران: فرهنگ گستر و سروش.
- قریب، محمد. (۱۳۶۷)، *واژه‌نامه نوین*، تهران: انتشارات بنیاد.
- قزوه، علیرضا. (۱۳۸۷)، *سوره انگور*، تهران: تکا.
- کاظمی، محمد. (۱۳۵۵)، *فرهنگ واژه‌های نظامی*، تهران: چاپخانه ارتش شاهنشاهی.
- کاظمی، محمد کاظم. (۱۳۸۸)، *پیاده آمده بودم*، تهران: سوره مهر.
- کافی، غلامرضا. (۱۳۸۱)، *دستی بر آتش*، شیراز: نوید شیراز.
- _____ (۱۳۸۹)، *شناخت ادبیات انقلاب اسلامی*، تهران: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس.
- م. مویّد (۱۳۸۸)، *نرگس هنوز*، تهران: تکا.
- محمودی، سهیل. (۱۳۸۸)، *بهار ادامه پیراهن توست*، تهران: ثالث.
- مدرّسی، یحیی؛ سامعی، حسین؛ و صفوی‌میرهن، زهرا (۱۳۸۰)، *فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار (قشون و نظمیه)*، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- مؤدّب، علی محمد. (۱۳۸۹)، *مردم‌های حرفه‌ای*، تهران: هزاره ققنوس.

- مردانی، نصرالله. (۱۳۷۴)، *سمند صاعقه*، تهران: حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
- _____ (۱۳۸۳)، *گزیده اشعار*، تهران: تکا.
- معلم دامغانی، محمدعلی. (۱۳۸۶)، *رجعت سرخ ستاره*، تهران: سوره مهر.
- موسوی گرماردی، علی. (۱۳۸۹)، *خواب ارغوانی؛ شعر دفاع مقدس*، تهران: سوره مهر، «الف».
- _____ (۱۳۸۹)، *مثنوی/ ترکیب/ رباعی*، تهران: سوره مهر، «ب».
- مولوی، جلال‌الدین محمد. (۱۳۹۶)، *مثنوی معنوی*، شرح کریم زمانی، ج ۱، تهران: اطلاعات.
- میرزایی، محمدسعید. (۱۳۸۹)، *دیروز می‌شوم که بیایی*، تهران: تکا.
- نوروزی، محمدتقی. (۱۳۸۵)، *فرهنگ دفاعی-امنیتی*، تهران: سنا.
- هراتی، سلمان. (۱۳۸۰)، *مجموعه کامل اشعار*، تهران: دفتر شعر جوان.

References [In Persian]

- Abdolmalekian, Mohammadreza (2007), *Selected Poems*, Tehran: Morvarid.
- Aminpour, Qeisar (2008), *Ghazals, Mathnavis, Quatrains, and Double Verses*, Tehran: Iranian Poets Association.
- (2009), *Nimaiyān (Neo-Classical Poets)*, Tehran: Young Poetry Association.
- Anvari, Hassan (2002), *Sokhan Comprehensive Persian Dictionary*, Vols. 1,3,5,7. Tehran: Sokhan.
- Avesta, Mehrdad (2009), *The Home-Brewed Wine Drunk by the Fearful Watchman*, Tehran: Qalam Association.
- Azizi, Ahmad (2008), *Carnation's Dream*, Tehran: Taka.
- Bagheri, Saeed (2009), *Walking on the Bus*, Tehran: Elm.
- Bahmani, Mohammad Ali (2010), *Collection of Poems*, Tehran: Negah.
- Beigi Habibabadi, Parviz (2008), *The Third Season*, Tehran: Taka.
- Eftekharian, Mohammad Hossein (2001), *Encyclopedia of War and Peace*, Vols. 1-4, Hamedan: Muslim Publications.
- Emami, Saber (2013), *Poetry of the Islamic Revolution*, Tehran: Samt.
- Fahimi, Seyyed Mehdi (2002), *Encyclopedia of the Front*, 2 volumes, Tehran: Farhang Gostar & Soroush.
- Gharib, Mohammad (1988), *Modern Dictionary*, Tehran: Bonyad Publications.
- Ghazveh, Alireza (2008), *The Surah of the Grape*, Tehran: Taka.
- Harati Salman (2001), *Complete Collection of Poems*, Tehran: Daftare Shere Javan.
- Hosseini, Seyyed Hassan (2006), *In Unison with the Throat of Ismail*, Tehran: Sureye Mehr.
- (2009), *Travelogue of the Hurricane*, Tehran: Iranian Poets Association.
- Israfilī, Hossein (2007), *Footsteps of the Voice*, first edition, Tehran: Taka.
- Kafī, Gholamreza (2002), *Hand on Fire*, Shiraz: Navide Shiraz.
- (2010), *Understanding the Literature of the Islamic Revolution*, Tehran: Foundation for the Preservation and Publication of Sacred Defense Values.
- Kazemi, Mohammad (1976), *Dictionary of Military Terms*, Tehran: Shahanshahi Army Printing House.
- Kazemi, Mohammad Kazem (2009), *I Came on Foot*, Tehran: Sureye Mehr.
- Mahmoudi, Soheil (2009), *Spring is the Continuation of Your Shirt*, Tehran: Sales.

- Mardani, Nasrollah (1995), *The Lightning Steed*, Tehran: Islamic Propaganda Organization's Artistic Department.
- (2004), *Selected Poems*, Tehran: Taka.
- Mirzaei, Mohammad Saeed (2010), *I Become Yesterday So That You May Come*, Tehran: Taka.
- Mo'addab, Ali Mohammad (2010), *Professional Dead*, Tehran: Hezareye Qoqnos.
- Mo'allem Damghani, Mohammad Ali (2007), *The Red Return of the Star*, Tehran: Sureye Mehr.
- Moayyed. M (2009), *Narcissus Still Blooms*, Tehran: Taka.
- Modarassi, Yahya; Samei, Hossein; Safavi-Mobarhan, Zahra (2001), *Dictionary of Terms from the Qajar Period (Army and Police)*, Tehran: Cultural Research Office.
- Mousavi Garmarudi, Ali (2010), *The Crimson Dream; Sacred Defense Poetry*, Tehran: Sureye Mehr, "A".
- , (2010), *Mathnavi/Tarkibband/Quatrains*, Tehran: Sureye Mehr, "B".
- Norouzi, Mohammad Taqi (2006), *Dictionary of Defense and Security Terms*, Tehran: Sana.
- Pezeshkian, Mohsen (2011), *Six Books*, Tehran: Persian Language and Literature Academy.
- Rostami, Mahmoud (2007), *Dictionary of Military Terms*, Tehran: Iran-e Sabz.
- Rumi, Jalal al-Din Mohammad (2017), *The Masnavi-ye Ma'navi*, annotated by Karim Zamani, Vol. 1, Tehran: Ettelaat.
- Sabzevari, Hamid (1988), *Collection of Poems*, Vol. 1 (The Song of Suffering), Tehran: Keyhan.
- Sadri Afshar, Gholamhossein (1990), *Dictionary of Modern Persian Language*, Tehran: Kalameh.
- Saffarzadeh, Tahereh (2008), *The Resonance of Awakening*, Tehran: Taka.
- Saket, Salman (2010), *Dictionary of Military Terms in Persian Texts*, Tehran: Office for Military Lexicography, General Staff of the Armed Forces.
- Sangari, Mohammad Reza (2014), *From the Results of Dawn*, Tehran: Sureye Mehr.
- Sayyar, Mohammad Mehdi (2010), *The Price of Silence*, Tehran: Fasl-e Panjom.
- Shahriar, Mohammad Hossein (1977), *Collected Works*, Tabriz: Saadi and Marefat Press Institute.
- Shahrokhi, Mahmoud (2005), *Ask the Candle for Its Tale*, Tehran: Hayat & Sarir.
- Shahrokhi, Mahmoud (2007), *The Miracle of Pain*, Tehran: Taka.
- Tahmasbi, Ghader (Farid) (2008), *Tarineh*, Tehran: Taka.
- Turki, Mohammad Reza (2016), *Literature of the Islamic Revolution*, Tehran: Academy of Persian Language and Literature